

Nesytka živová

Mohou poznatky o nesytkách přispět k ochraně a managementu biotopů?

Zdeněk Laštůvka

K posuzování kvality biotopů, indikaci jejich změn i argumentaci v ochraně přírody jsou obvykle využívány nápadnější a snadno rozeznatelné druhy organismů, z hmyzu často např. střevlíkovití (Carabidae), včely (Apoidea)

nebo denní motýli (Papilionoidea). Velmi cenné informace o stavu prostředí a podklady pro jeho management nám ovšem poskytují i mnohé další, spíše nenápadné a méně atraktivní skupiny hmyzu.

Prahy a na jihovýchodní Moravě (Hodonínsko, Bzenecko). Je ohrožena eutrofizací a následně zarůstáním stanovišť, jejich aktivním zalesňováním i jinou přeměnou biotopů. Pro přežití tohoto a množství dalších psamofilních druhů je nutné zachovat rozsáhlejší plochy písčin, bránit jejich samovolnému zarůstání, případně podporovat činnosti, které udržují rozvolněný porost s volnými ploškami písku.

Nesytky mokřadních stanovišť

Významnými druhy mokřadních stanovišť a podmáčených luk jsou nesytky bahenní (*Chamaesphecia palustris*) a n. panonská (*Ch. hungarica*). Nesytky bahenní je poměrně

mohutná, hnědě zbarvená, s jedním úzkým žlutavým kroužkem na zadečku. Obývá zbytky mokřadů, odvodňovací kanály a okraje lužních lesů. Její housenka se vyvíjí 2 roky v kořeni pryšce bahenního (*Euphorbia palustris*). Ve druhém roce vyhlodává 30–50 cm dlouhou chodbu středem lodyhy, ve které se v dubnu nebo počátkem května následujícího roku kuklí. Kukla se v chodbě volně pohybuje, čímž má možnost úniku při zaplavení rostliny. Motýli se líhnou často již ve druhé polovině května. Nesytky bahenní obývá rozsáhlý, ale velmi ostrůvkovitý areál od západní Francie po jižní Rusko, na jih po severní Itálii, Balkán a severní Turecko. U nás patří k nejohroženějším druhům motýlů a hmyzu vůbec. Přežívá

na několika plošně velmi malých lokalitách na Hodonínsku a Břeclavsku. Druh je kriticky ohrožený odvodněním, zarůstáním, zavalněním a „zkulturněním“ posledních nalezišť. Nesytky panonská je poněkud drobnější, celkově temněji zbarvená, se 2–3 úzkými bílými kroužky na zadečku a různě rozsáhlým popraškem žlutých až žlutozelených šupinek. Vyskytuje se na vlhkých loukách a okrajích mokřadů. Její housenka se vyvíjí obvykle 1 rok v kořeni pryšce lesklého (*Euphorbia lucida*). Před kuklením si vyhlodává několik centimetrů dlouhou chodbu do ložské lodyhy. Dospělci se objevují v květnu a červnu. Nesytky panonská osídlila nevelký areál s centrem v jihovýchodní části střední Evropy. Na západ

U nás kriticky ohrožená nesytky bahenní se vyvíjí v kořeni pryšce bahenního

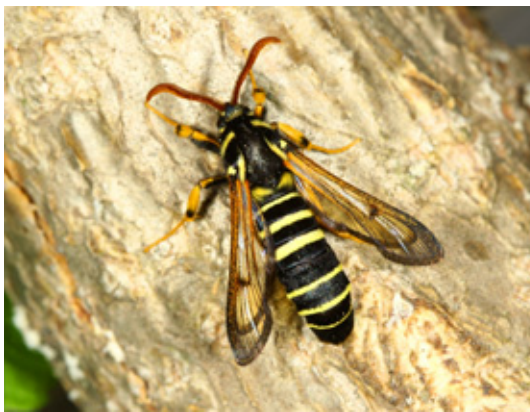
zasahuje do východního Rakouska a na jižní Moravu, na jih do Slovinska a severního Srbska, na východ do Rumunska. U nás se vyskytuje v Podyjí mezi Lednicí a Soutokem, nedávno byla zjištěna na jednom místě v Polabí. Je ohrožena odvodňováním a celoplošným kosením luk s porosty pryšce lesklého. Přežití obou druhů závisí na zachování zbytků mokřadů, podpořit by ji mohla i ochrana hostitelských rostlin, které jsou obě zařazeny do seznamu zvláště chráněných druhů (přesto jsou porosty těchto rostlin místy celoplošně koseny a postupně decimovány).

Nesytky přírodních lesů

Typickým příkladem nesytky přírodních lesů je nesytky jedlová (*Synanthedon cephiformis*). Nesytky jedlová je drobný, černě zbarvený druh, se 3–4 úzkými žlutými kroužky na štíhlém zadečku a žlutými chlupy v koncovém chvostku, zvláště u samičky. Obývá zbytky přirozených jedlin a smíšených lesů se zastoupením jedle. Housenka se vyvíjí 1–2 roky v nádorech na kmenech a větvích jedlí způsobených rzí ptačincovou (*Melampsorella caryophyllacearum*), méně často v jiných nemocných místech. Kuklí se v kokonu v kůře nádoru. Tentýž nádor může sloužit k vývoji nesytek po mnoho generací, dokud napadená jedle neuhyne nebo není z porostu odstraněna. Motýli létají podle teploty stanoviště od června do srpna. Nesytky jedlová více méně kopíruje areál jedle, vyskytuje se ostrůvkovitě od Pyrenejí přes Francii a střední Evropu po Rumunsko a Balkán. U nás je známa velmi lokálně v závislosti na výskytu jedle. Druh je silně ohrožen výrazným úbytkem jedle, stejně jako odstraňováním nemocných stromů s nádory. Jejich ochrana je poněkud problematická, nemocné jedle jsou často z porostů eliminovány i v chráněných územích, i když nádory na kmenech mohou sloužit k vývoji i jako místa přezimování a úkrytu celé řadě dalších ohrožených druhů.

Druhy rozptýlené zeleně

Kromě druhů přírodních stanovišť je nutné v souvislosti s celkovou ochranou a úbytkem biodiverzity zmínit také druhy ekotonů a rozptýlené zeleně. Tyto druhy sice nejsou bezprostředně ohroženy, ale jejich existenci možnosti jsou neustále omezovány zmenšováním celkové rozmanitosti krajiny a její

Nesytky černohlavá preferuje ekotony a rozptýlenou zeleň; na pravém obrázku jsou vidět výletové otvory na bázi suché větve osiky

Nesytky jedlová je průvodcem přirozených jedlových porostů; vpravo je nádor na kmeni jedle způsobený rzí ptačincovou s patrnými výletovými otvory nesytky. Autor fotografií Zdeněk Laštůvka

velkoplošnou homogenizací. Typickým příkladem je nesytky černohlavá (*Euspecia melanocephala*). Nesytky černohlavá je střední velikosti (velikost větší vosy), s transparentními křídly bez oddělených skelných políček a úzkými žlutými kroužky na většině článků zadečku. Obývá okraje lesů, skupiny stromů v otevřené krajině, břehové porosty a okraje komunikací. Housenka se vyvíjí 3 roky v kmenech osik, zpravidla v blízkosti suché větve. Nejdříve vytváří plochou chodbičku v závalu na bázi větve, později proniká hluboko do dřeva. Před posledním přezimováním vyhlodává výletovou chodbu do suché větve, ve které se v dubnu nebo květnu kuklí. Výletové otvory při bázi suchých větví osik přetrvávají více let a signalizují přítomnost druhu. Areál nesytky černohlavé sahá od Pyrenejí přes Francii a střední Evropu až do Střední Asie a pravděpodobně i dále na východ, na sever do poloviny Skandinávie. U nás je lokálně rozšířena po celém území, je existenčně závislá na skupinkách starších osik v otevřené krajině.

Managementová opatření

Dosavadní poznatky o způsobu života a ekologických nárocích nesytek dokládají, že i méně nápadné skupiny hmyzu (a bezobratlých obecně) lze využít v ochraně přírody, resp. při zpracovávání plánů péče. Druhy těchto skupin jsou často schopny dlouhodobě existovat na ploškách o rozsahu desítek metrů čtverečních, což na jedné straně může jejich ochranu usnadnit, ale současně připomíná nutnost uchovat i velmi drobné mikrobiotopy a managementová opatření provádět v co nejmenější mozaice. Při zpracovávání plánů péče a zejména při jejich realizaci je proto nutné vycházet z co nejširšího spektra poznatků o ekologických nárocích druhů různé systematické příslušnosti i s různým způsobem života. V opačném případě mohou být prováděná opatření pro mnohé druhy likvidační a v důsledku mohou vést k celkovému poklesu biodiverzity.

Autor pracuje na Mendlově univerzitě v Brně